

บทที่ 5

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลง ของ สง่า อารัมภีร

“ดนตรี” นั้นจัดได้ว่าเป็นศิลปะชั้นสูงแขนงหนึ่ง ซึ่งมีโครงสร้างของรูปแบบและเนื้อหาเฉพาะในลักษณะโสตศิลป์ เช่นเดียวกับศิลปะในแขนงต่าง ๆ ก็มี จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน ระบบเสียง รูปแบบ ลีลา และลักษณะของเสียง

ดังนั้นผู้ที่จะสามารถสร้างสรรค์ดนตรีไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ประพันธ์เพลงหรือนักดนตรี จึงต้องมีความรู้ทางดนตรีอย่างแท้จริง และมีการฝึกฝนเป็นเวลานาน จึงจะสามารถสร้างผลงานที่ออกมามีคุณค่าเป็นสุนทรียวัตถุ คือ เป็นเสียงดนตรีที่เต็มไปด้วยความรู้สึกรักที่มีเนื้อหาสาระที่ลึกซึ้งหรือเป็นบทเพลงที่โดดเด่นเป็นอมตะได้รับความนิยมนของผู้ฟังดนตรีทั่วไป แต่การที่จะเป็นนักประพันธ์เพลงที่มีความสามารถได้นั้นจะต้องมีการอบรมบ่มเพาะพัฒนาประสบการณ์ทางด้านดนตรีอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาาน

การวิจัยในบทนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ประสบการณ์ดนตรีที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร โดยนำแนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นหลักในการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามถึงความสามารถทางดนตรีของสง่า อารัมภีร

เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลง ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจกับคำว่า “ประสบการณ์ดนตรี” เพราะประสบการณ์ดนตรีนั้นเป็นโครงสร้างของสาระที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนดนตรีที่จะเสริมสร้างและพัฒนาไปสู่ความสามารถทั่วไป และความสามารถเฉพาะทางดนตรีทั่วไป ประกอบไปด้วยลักษณะของผู้เรียนดนตรี การเรียนรู้ดนตรี สาระดนตรี

และสุนทรียศาสตร์ซึ่งนำมาปรับในวิเคราะห์ การพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลง ของสง่า อารัมภีร

ซึ่งปัจจัยส่งเสริมความสามารถในการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร แบ่งออกได้เป็น 5 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนดนตรี แบ่งได้เป็น
 - 1.1 ปัจจัยแวดล้อมที่ไม่ได้แสวงหา
 - 1.2 ปัจจัยแวดล้อมที่แสวงหาเอง
2. คุณสมบัติส่วนตัว
3. โอกาสในการเรียนรู้ดนตรี
 - 3.1 กระบวนการเรียนดนตรีที่เป็นระบบ
 - 3.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. การมีโอกาสนับประสบการณ์ดนตรี 4 บทบาทคือ
 - 4.1 การฟัง
 - 4.2 การร้อง
 - 4.3 การเล่น
 - 4.4 การสร้างสรรค์
5. โอกาสทำงานในวิชาชีพทางด้านดนตรี

ปัจจัยส่งเสริมความสามารถในการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร

1. ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนดนตรี

เริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก สง่า อารัมภีร ได้อาศัยอยู่กับที่สาวคนโตที่อยู่แถวบริเวณวังบางขุนพรหม ซึ่งในยุคนั้นเขตวังบางขุนพรหม ถือเป็นหมู่บ้านนักดนตรี เริ่มจากวังบางขุนพรหม ซึ่งมีวงดนตรีบรรเลงทั้งเพลงไทย - สากล ส่วนบริเวณใกล้เคียงก็เป็นที่อยู่ของนักดนตรี กลุ่มเครื่องสายที่สำคัญ จึงทำให้ชีวิตในวัยเด็กได้ยินได้ฟังดนตรีเป็นประจำจนมาอยู่กับบิดามารดาบุญธรรม ซึ่งเป็นผู้รักดนตรีมีเพลงสะสมมากมายทำให้ได้ฟังและศึกษาจากเพลงนั้น เช่นเพลงประกอบละคร ภาพยนตร์ เป็นต้น จนได้มาเรียนดนตรีที่กองดุริยางค์กองทัพอากาศจึงได้เรียนอย่างจริงจัง

ประกอบกับบุคคลรอบข้างให้การสนับสนุน คือ บิดามารดาบุญธรรม ยังเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ดนตรี สง่า อารัมภีร ได้กล่าวว่า

สมัยก่อนบ้านอยู่ริมวังบางขุนพรหมได้ฟังเพลง ทั้งไทยและสากลอยู่เป็นประจำตั้งแต่เด็ก เลิกเรียนก็ไปเกาะฟังที่วัง ท่านผู้ควบคุมการซ้อมก็ไม่ว่าแถมเอ็นดูให้กินขนมปังพอกกลับบ้านที่เขยเล่นหีบเพลง เขามีเครื่องเล่นจากเสียงก็ชอบไปเปิดฟังเพลง แสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่รายรอบไปด้วยเสียงดนตรีอยู่รอบตัวตั้งแต่เด็ก ทำให้ยอมได้รับอิทธิพลทางดนตรีมากกว่าผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากดนตรี ผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทางดนตรีมักมีความสามารถที่จะพัฒนาดนตรีได้ดีกว่า จะเห็นว่า สง่า อารัมภีร อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทางดนตรีมาโดยตลอด ซึ่งเป็นสามารถแบ่งได้เป็น

1.1 ปัจจัยแวดล้อมที่ไม่ได้แสวงหา คือ การที่มีบ้านที่สาวอยู่แถววังบางขุนพรหมและบริเวณใกล้เคียงเป็นแหล่งรวมของบรรดานักดนตรีมีฝีมือต่างๆ

1.2 ปัจจัยแวดล้อมที่แสวงหาเอง คือ มีความสนใจทางดนตรี จนถึงขนาดของพ่อแม่เพื่อมาอยู่กับที่สาว เมื่อได้เดินผ่านวังบางขุนพรหม ซึ่งเขาเล่าว่า

“บ่อยๆ เดินไปท่าเขมม ได้ยินเสียงเพลงในวังบางขุนพรหม ไพเราะเหลือเกิน จึงบอกพ่อแม่ขอมายู่ที่วัดอินทราฯ นี่เถอะ อยากเรียนหนังสือที่นี่ เย็นๆ ได้ฟังเพลงมันชื่นใจ”

หรือในช่วงที่ไปอยู่กับบิดามารดาบุญธรรมที่ลพบุรี ก็ได้ขอย้ายตามขุนสวัสดิ์ ทิมพรซึ่งเป็นบิดาบุญธรรมลงมากรุงเทพฯ เพื่อมาเรียนดนตรีที่กองดุริยางค์ทหารอากาศ ก็ได้รับรับอนุญาตและสนับสนุนเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความสนใจความรักชอบในเสียงดนตรี ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติหนึ่งของบุคคลที่จะเรียนดนตรีได้ดี เป็นแรงจูงใจที่ทำให้อยากเรียนและเล่นดนตรีเป็นการพัฒนาความสามารถอีกขั้นหนึ่ง นอกจากสนใจที่จะฟังแล้วยังสนใจที่อยากจะทำดนตรีด้วย

2. คุณสมบัติส่วนตัวของ สง่า อารัมภีร ที่มีผลต่อความสามารถในการประพันธ์เพลง สามารถแบ่งได้ดังนี้

2.1 ทักษะความสามารถ

จะเห็นได้จากในสมัยที่เป็นทหารเด็กอยู่ที่ลพบุรี ก็ได้เริ่มฝึกหัดเป่าปี่ด้วยตนเอง เป็นครั้งแรกแสดงให้เห็นถึงความสนใจที่จะเล่นดนตรีให้ได้ นอกเหนือจากการสนใจฟัง สง่า อารัมภีร ได้เล่าถึงตอนหัดเป่าปี่ว่า

“เราเล่นไม่เป็นเลยเข้าไปอยู่ในวงดนตรี เค้มนี่ที่อยู่คนเป่าปี่เก่ง พอเค้าเอาปี่วางเราก็จับมาเป่าบ้าง เป่ารับลิเก เป่าได้เลยเพราะฟังเขาอยู่นาน เราจำได้ว่าทำมือแบบนี้ ทำนี้เสียงจะเป็นอย่างไร กลองจะมายังไง ปี่จะว่ายังไง ดูทุกเสาร์ทุกอาทิตย์หลายเดือน ดูจนเสียงเข้าหัว” (สง่า อารัมภีร, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2540)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงเขาวีปัญญาที่สามารถเรียนรู้เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งใหม่ๆ ได้ คือ ไม่เคยเล่นเป่าปี่มาก่อน เพียงแต่เคยเห็นได้ฮิน แต่สามารถเข้าใจทำรู้ว่าสัมพันธ์กับเสียงดนตรี และสามารถเล่นได้อย่างดี ซึ่งถือเป็นความถนัดที่ได้แสดงออกมาให้เห็น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความจำที่สามารถ จำเสียงและท่าทางลิเกได้อย่างแม่นยำและนำออกมาใช้ได้ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับการเรียนรู้ดนตรี

นอกจากนี้ทักษะความสามารถทางด้านความจำและความถนัด ที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกครั้ง คือเมื่อแต่งเพลงน้ำตาแสงได้ ซึ่งเป็นเพลงที่เกิดมาจากความฝันผสมผสานระหว่างทำนองเพลงไทยเดิมเขมรโรทรโยคกับเพลงลาวครวญ ดังตอนหนึ่งเขาเล่าไว้ใน

“น้ำตาแสงได้ แห่งความหลัง” ดังนี้

“ท่านที่รัก ความรู้สึกที่บอกไม่ถูกได้พามือพานิ้วของผมบรรเลงไปตามอารมณ์ ผมก็ไม่รู้ว่านี่เป็นเพลงอะไร เพราะเคลิ้มๆ ยังไงพิกล ก็ได้ฮิน เนรมิตตามว่า

“หง่า...นั่งเล่นเพลงอะไร” ผมสะดุ้งพร้อมกับนึกขึ้นได้และจำทำนองได้ทันทีว่าเป็นเพลงที่ครูอมรคิดเป็นเพลงซึ่งผมได้ฟังอย่างประหลาด ผมจำได้หมดในบัดนั้นผมได้หันมาถามเนรมิตว่า

“เพราะหรืออะ” เนรมิต พยักหน้าพลางบอกให้เล่นใหม่ ผมก็บรรเลงอีกหนึ่งเที่ยวทั้งเนรมิตและมารุต ก็พูดขึ้นว่า “นี่แหละน้ำตาแสงใต้” ผมดีใจรีบจดโน้ตและประพันธ์คำร้องกันเดี๋ยวนั้น.....” (สง่า อารัมภีร, 2531)

แสดงให้เห็นถึงทักษะความจำที่แม่แต่ได้ชินในฝันก็สามารถจดจำและนำมาเล่นถ่ายทอดออกมาได้เป็นอย่างดีซึ่งเป็นความถนัดโดยธรรมชาติ อีกทั้งสามารถจดเป็นโน้ตได้ก็ต้องเป็นผู้มีโสตประสาทดีฟังเสียงไม่ผิดเพี้ยน

นอกจากนี้ทักษะความสามารถ อีกประการหนึ่งที่มีอยู่ในตัวของสง่า อารัมภีร คือ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ปฏิภาณดี จากคำบอกเล่าของเพื่อนร่วมรุ่นกองดุริยางค์ทหารอากาศว่าเป็นนักดนตรีที่เรียนดีได้ทีหนึ่งมาตลอด และจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า สง่า อารัมภีร เป็นผู้ที่ชอบเล่นกับภาษา โดยสามารถใช้คำพวนได้อย่างคล่องแคล่ว ฉับไว ในทุกสถานการณ์ แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิภาณไหวพริบดีเฉลียวฉลาด

2.2 ความพร้อมทางร่างกาย คือ เป็นผู้มีความสุขภาพ อนามัยดี มีร่างกายที่สมประกอบ เช่นหูไม่หนวก, แขนขาไม่พิการ ปัจจุบันถึงแม้สง่า อารัมภีร อายุ 70 กว่าปีแต่ก็ยังสามารถเล่นดนตรี แต่งเพลง อ่านโน้ตดนตรีได้ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทางร่างกาย

2.3 มีความรัก ชอบในดนตรีอย่างแท้จริง เพราะความรักและสนใจในดนตรีนั้นสามารถแสดงออกได้หลายบทบาท เช่นเป็นผู้ฟัง, นักร้อง, นักดนตรี, ผู้ควบคุมวง(conductor) แต่สง่า อารัมภีร ได้แสดงเจตจำนงในการเป็นนักประพันธ์เพลงแทนที่จะเป็นนายทหารสัญญาบัตร โดยกล่าวว่า

“ถ้ายังเป็นทหารอยู่ ก็ไม่ได้เป็นนักแต่งเพลง ก็เป็นคอนดักเตอร์(Conductor) เป็นอะไรไป ทางกองดุริยางค์เขาจะส่งไปมลายูไปเรียน คอนดักเตอร์(Conductor) แต่ผมไม่ไป เขา

บอกว่าเป็นประทอนมันไม่มีค่า มันสู้สัญญาบัตรไม่ได้ ผมบอกว่าค่าของผมมันไม่ได้อยู่ตรงนั้น ค่าของผมอยู่ที่ผมแต่งเพลง” (สง่า อารัมภีร, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2541)

แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะเป็นนักแต่งเพลงและความรักในวิชาชีพนี้อย่างแท้จริงจนยอมทิ้งทุกอย่างเพื่อมาอยู่กับสิ่งที่ตนรักนั่นก็คือ คนตรี และยังคงกล่าวอีกว่า

“เราเรียนคนตรีเพื่อที่จะเป็นนักแต่งเพลง เราไม่ได้เรียนคนตรีเพื่อจะเล่นคนตรีอย่างเดียว การเรียนคนตรีเพื่อเล่นคนตรี มันก็เจริญอยู่เมื่อหนุ่มแน่นเท่านั้น” (สง่า อารัมภีร, 2539) แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดอ่านคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอนาคต เป็นผู้มีสติปัญญารอบคอบเผื่อหาทางหนีทีไล่ไว้ เพราะเห็นว่าอาชีพนักคนตรีเมื่อแก่ตัวลงก็ไม่สามารถเล่นคนตรีไหว ไม่มีคนจ้างแต่การเป็นนักแต่งเพลงนั้นแก่แล้วก็ยังมีจ้างอยู่ เพราะเป็นอาชีพที่ขายความคิดฝัน อีกทั้งผลงานที่แต่งไว้ก็ยังนำมาใช้ได้อีก จึงยังยืนยันว่าอาชีพนักคนตรี จึงทำให้ยึดอาชีพนักแต่งเพลงแทนอาชีพนักคนตรี อีกประการหนึ่งคือ การเรียนคนตรีเพื่อเล่นคนตรีกับการเรียนคนตรี เพื่อเป็นนักแต่งเพลงนั้นต่างกัน คือการเรียนเพื่อเล่นนั้นก็เล่นตามโน้ตที่มีตาม Conductor บอกโดยไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ ไม่เหมือนกับการแต่งเพลงที่ให้อิสระเต็มที่ในการคิดสร้างสรรค์ จะเห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องของการแต่งเพลงนั้น สง่า อารัมภีร จะประพันธ์เพลงไทยสากลประเภทเดียวในรูปแบบของตนเองมาตลอดในสไตล์ทำนองเพลงช้าหวานๆ เศร้า เรื่องของความรักเป็นส่วนใหญ่แต่จะไม่เคยปรากฏว่าแต่งเพลงนอกเหนือจากรูปแบบ เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงมาร์ชแท้ หรือเพลงประเภทในจังหวะแบบวัยรุ่นสนุกสนาน ซึ่งในเรื่องนี้ สง่า อารัมภีรให้เหตุผลว่า

“เพลงลูกทุ่ง เพลงมาร์ชแท้ ไม่แต่งเพราะไม่ใช่ทางของเรา” หมายความว่า สง่า อารัมภีร เลือกที่จะเป็นนักประพันธ์เพลงที่แต่งเพลงไทยสากลในรูปแบบที่ทำอยู่(Specialist)จึงทำให้เป็นข้อจำกัดในความสามารถการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร ที่ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบผลงานเพลงให้เข้าตามยุคสมัยปัจจุบันที่คนตรีเป็นธุรกิจ และมีกลุ่มวัยรุ่นเป็นลูกค้าสำคัญ สินค้าจึงต้องตามใจตลาด เป็นเพลงป๊อปเอาใจวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่มีจังหวะสนุกๆ เร้าใจ เช่น แร็ป เรกเก้ ร็อกแอนด์โรล เป็นต้น เมื่อเทียบกับคนรุ่นเดียวกัน เช่น สุรพล โทณะวณิก มนต์ ปิติสถานค์

ที่ยังคงมีผลงานร่วมสมัยอยู่เพราะสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการประพันธ์เพลงได้ตามความต้องการของตลาด (Generalist) ถือเป็นข้อเสียเปรียบและเป็นข้อจำกัดความสามารถในการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร เพราะทัศนคติในรสนิยมการแต่งเพลงส่วนตัวนั่นเอง

2.4 มีความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียร ฝึกซ้อมจนสามารถเล่นเครื่องดนตรีได้หลายชนิด อาทิ พิซซิค เปียโน ไวโอลิน แอ็กคอร์ดเซียน ฯลฯ โดยการหัดด้วยตนเองบ้างถามผู้รู้บ้าง มีคนสอนให้บ้าง ซึ่งเขาเล่าว่า

“...คอนั้นเราก็กัดเปียโนเหมือนกัน แต่เล่นได้ระดับหมู่บ้านและตำบลเท่านั้น ต้องหัดกลางคืนเพราะกลางวันต้องแต่งเนื้อเพลงและเป็นนักร้องหมุดด้วย คอนแรกก็คิดไม่ได้ มาตามสวัสดิ์รัตนบาลก็คอยสอนให้ ค่อยๆ หัดไป ก็คือคิด ซ้ำคิดซ้ำๆ เป็นร้อยๆ เทียว...ผมก็คอยหลายเดือนจนจำเพลงได้ แล้วเลยหัด บลูคานูบ ของ โยฮัน สเตราส์” (สง่า อารัมภีร บุษย์ผู้ลึกซึ้ง, 2531) แสดงให้เห็นถึงความขยันอดทนหมั่นฝึกซ้อม และพยายามขวนขวายความรู้เพิ่มเติม

2.5 มีระเบียบวินัย ตั้งใจเรียนรู้

นอกจากสง่า อารัมภีร จะเรียนรู้ประสบการณ์ดนตรีด้วยการฟังนอกเหนือจากการเห็นซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของนักดนตรีหรือนักแต่งเพลงแล้วเขายังฝึกหัดทักษะต่าง ๆ เพิ่มเติมเช่น การร้องเพลง การเล่นดนตรี การสร้างสรรค์ทำนอง การอ่านโน้ต อยู่เป็นประจำสม่ำเสมอเป็นการช่วยให้ระบบความจำมีประสิทธิภาพโดยสามารถระลึกหรือนำสิ่งนั้นๆ ในที่นี้คือประสบการณ์ดนตรีออกมาใช้ได้ทุกเวลาที่ต้องการเป็นการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

มนัส ปิติสานต์ เพื่อนร่วมรุ่นที่เรียนอยู่กองดุริยางค์ทหารอากาศได้เล่าถึงการเรียนดนตรีในสมัยนั้นว่า นักเรียนทุกคนตั้งใจเรียน เรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีระเบียบวินัย เพราะทุกคนเป็นทหาร

“ ... คอนั้นวิชาดนตรีเป็นวิชาใหม่ในสมัยนั้น การเรียนอะไรมันก็ง่ายการปกครองก็ง่าย เพราะคำว่า ทหารมีวินัย ทำให้ทุกคนตั้งใจเรียนฝึกฝนเป็นระเบียบ และตั้งใจเพื่อจะ

ไปเป็นนักดนตรีด้วยคือ เรียบอย่างมีจุดมุ่งหมาย” (มนัส ปิติสานต์, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2541)

ดังนั้นเมื่อเรียนที่กองดุริยางค์ จึงได้รับการสนับสนุนให้มีการฝึกเครื่องดนตรีอย่างเต็มที่ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความสามารถทางด้านดนตรีเพิ่มมากขึ้น

จนกระทั่งปัจจุบันนี้ สง่า อารัมภีร ก็ยังมีการฝึกฝนอยู่เป็นประจำ ซึ่งเขาได้พูดถึงกิจวัตรประจำวันว่า

“ถ้าวันมีงานก็ไปเล่นดนตรีตามนัดถ้าไม่มีก็นอนเล่นมีวิทยุมีหนังสืออ่าน กลางคืนคิดๆ นอนได้ยินอะไรก็จดไว้หรือลุกขึ้นมาเขียนงานเพลงที่คิดไว้ นี่แหละชีวิตนักเพลงในแต่ละวัน” แสดงให้เห็นถึงการฝึกฝน ขำทวน ในทักษะการฟัง การเล่น การอ่านเพราะเพลงต้องเขียนเป็นโน้ตสากล การสร้างสรรค์เพลงใหม่ อยู่เป็นประจำเป็นการพัฒนาความสามารถทางดนตรีอย่างต่อเนื่องทำให้เวลาทำงานจึงนำมาคิดประยุกต์ใช้ได้แสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบวินัย ขยัน หมั่นฝึกฝนใช้เครื่องดนตรีอย่างสม่ำเสมออันเป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งของการเป็นนักประพันธ์เพลง

ดังนั้นพอสรุปปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลงในส่วนของคุณสมบัติส่วนตัว ของ สง่า อารัมภีร ได้ดังนี้

1. มีความรักในดนตรี
2. ความจำดี
3. มีความถนัดโดยธรรมชาติ
4. มีความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียร
5. มีร่างกายสมบูรณ์
6. มี استعدادพิเศษ
7. มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ปฏิภาณดี

8. มีสมาธิ
9. มีระเบียบวินัยดี
10. มีสุขภาพ อารมณ์ดี
11. เป็นผู้ที่ได้รับการสนับสนุนให้มีเครื่องดนตรีใช้ในการฝึกฝน

คุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมานี้ มีผลต่อการเรียนรู้ดนตรีทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่ง สง่า อารัมภีร มีอยู่ครบถ้วน ดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น เพื่อที่จะไปสู่การพัฒนาทางด้านดนตรีต่อไป

3. โอกาสในการเรียนรู้ทางดนตรี

การเรียนรู้ทางดนตรีเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเรื่องของเนื้อหาต่าง ๆ ทางดนตรี การที่จะพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทางด้านดนตรี เช่น การฟัง การร้อง การเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ และการแต่งเพลงนั้นจะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสาระดนตรี (แนวคิดและเนื้อหา) เป็นพื้นฐาน เพื่อใช้ความรู้เหล่านี้ในการสร้างเสริมพัฒนาความสามารถทั่วไป และความสามารถเฉพาะทางดนตรีต่อไป

การเรียนรู้ทางดนตรี ของสง่า อารัมภีร มีมาจาก 2 ทางคือ

3.1 จากกระบวนการเรียนดนตรีที่เป็นระบบ

โดยเริ่มจากการเรียนที่ดุริยางค์ทหารอากาศ มีพระเจนดุริยางค์เป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ จุคนุ่มหมาข สอนให้แก่นักดนตรีตั้งนั้นการเรียนการสอน จึงเน้นหนักทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อนำไปใช้ ซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอน นั้นจะให้เรียนรู้ตั้งแต่ เรื่องของเสียง ความยาวของเสียง จังหวะ เสียงประสานและรูปพรรณ โครงสร้าง รูปแบบ ลีลา คุณภาพเสียง ความดังค่อย อารมณ์เพลง ลักษณะของเสียง ประเภทเครื่องดนตรี ฯลฯ นอกจากวิชาดนตรีที่มีการเรียนการสอนแล้ว วิชาที่สอนและเป็นวิชาที่สำคัญมากคือวิชาภาษาไทย ซึ่งจะสอนการแต่งโคลงกลอน และอ่านออกเสียงบทกวีต่าง ๆ เพราะบทเพลงที่เขียนออกมา จะต้องมีสัมผัส ถ้าไม่รู้ก็จะเขียนเพลงไม่มีสัมผัสเพราะภาษาไทยเป็นภาษาดนตรี (มนัส ปิติสานต์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2540)

เนื้อหาสาระของคนตรีที่อยู่ในหลักสูตรที่สง่า อารัมภีร ได้เรียนที่กองดุริยางค์ทหารอากาศนั้นเป็นพื้นฐานทางคนตรีที่ทำให้สง่า อารัมภีร พัฒนาไปสู่ความสามารถเฉพาะทางคนตรี ซึ่งเขาได้เลือกการเป็นประพันธ์เพลง ดังนั้นการสร้างสรรคผลงานของสง่า อารัมภีร จึงเป็นการสร้างสรรคของผู้ที่เรียนและมีประสบการณ์ทางคนตรีมาอย่างดี ซึ่งการเรียนแบบมีหลักสูตรเป็นระบบ ช่วยเสริมพื้นฐานในเรื่องของการแต่งเพลง เพราะเมื่อเข้าใจพื้นฐานของคนตรีก็จะเป็นผลดีต่อการทำงานและสร้างสรรค โดยจะสามารถแต่งเพลงได้หลากหลายแนวกว้างขึ้นลึกซึ้งและรวดเร็วกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา เพราะมีความรู้พื้นฐานด้านเสียง ตัวโน้ต ทำนอง จังหวะ ลีลา เสียงประสาน รูปแบบ ฯลฯ อันเป็นองค์ประกอบคนตรีอย่างดี

วิรัช อยู่ถาวร และสุทธิพงษ์ วัฒนจังนักแต่งเพลงได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในทำนองเดียวกันว่า ในการแต่งเพลงถ้านักประพันธ์เล่นคนตรี หรือรู้เรื่องคนตรี ก็จะได้เปรียบเกี่ยวกับทางไปของคนตรี คือ ทำให้กว้างขึ้น และแต่งได้เร็วขึ้น แต่ไม่ถึงกับว่านักแต่งเพลงจำเป็นต้องรู้หรือศึกษาคคนตรี เพราะอย่างสุรพล โทษวณิก ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ไม่ได้เรียนคนตรีมาเลยก็สามารถเป็นนักแต่งเพลงที่ดีได้ หรือในเรื่องของการร้องเพลงก็มีนักแต่งเพลงที่ร้องไม่ได้หรือร้องเพี้ยน ก็สามารถแต่งเพลงได้เช่น อนันต์ เทียนธรรมจักร นักแต่งเพลงของค่าย RS. ก็เป็นผู้ร้องเพลงเพี้ยน ซึ่งคุณสมบัติของคนตรีที่ดีอาจไม่จำเป็นสำหรับนักประพันธ์เพลง เพราะทำงานคนละหน้าที่กันนั่นเอง เช่น เรื่องของร่างกายสมประกอบ ซึ่งจำเป็นต่อการเป็นคนคนตรี แต่ในราชของนักประพันธ์เพลง อาจจะไม่จำเป็นนักเพราะว่านักประพันธ์เพียงแต่แต่งเพลงและอธิบายลักษณะของเพลง และความหมายให้นักคนตรีไปทำ ไม่ต้องเล่นคนตรี จึงไม่ต้องมีร่างกายสมประกอบ ในกรณีนี้ เช่น ประเทือง บุญพันธ์ ผู้แต่งเพลงลมเพื่อก็เป็นคนตาบอด

สง่า อารัมภีร ได้เล่าว่า “ท่านพระเจนไม่ได้สอนแต่งเพลง ท่านให้หัดไวโอลินจะให้ป็น Conductor ควบคุมวง เราก็ไม่ได้เป็นนักแต่งเพลง ก็ยกมือไหว้ท่านว่าผมขอเป็นนักแต่งเพลง บอกผมอย่างแต่งเพลง.....เราก็ทำตามแบบท่าน.....เราทำได้เพราะเรียนมาเหมือนกัน” จึงทำให้สง่า อารัมภีร ได้ถูกฝึกทักษะต่าง ๆ อย่างนักคนตรีตามหลักสูตรการเรียนการสอนคนตรี

ซึ่ง พอมาเรียนถึงการประสานเสียง 4 แนว หลักการวางโน้ตเบื้องต้น จึงทำให้สง่า อารัมภีร
คิดที่จะเป็นนักแต่งเพลง เพราะการเรียนจะเน้นให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์เติมโน้ตตามที่เข้าใจ
ใจและใส่ทำนองเอง มนัส ปิติสานต์ นักแต่งเพลงเพื่อนนักเรียนดุริยางค์ทหารอากาศ ได้บอกว่า
“ที่นี่สอนให้เป็นนักดนตรี แต่พอมาเรียนถึงการประสานเสียง การวางโน้ต ทำให้พวกเราบางคน
อยากเป็นนักแต่งเพลงบ้าง เพราะเขาสอนให้สร้างทำนองเอง พอเรียนมาถึงตรงนี้ก็เหมือนสอนให้
แต่งเพลงเป็นไปโดยปริยาย”

ส่วนวิธีการสอนนั้น มนัส ปิติสานต์ นักแต่งเพลงซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระเจน
ดุริยางค์ ได้กล่าวว่า “ท่านพระเจนฯ เขียนเอง บางส่วนเป็นตำราแปลมาจากภาษาเยอรมันเพราะ
ท่านเป็นคนเยอรมัน” ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า เมื่อใช้ตำราจากต่างประเทศวิธีการเรียนการสอนจึง
เป็นไปในลักษณะสากลทั่วไป ที่ให้ความสนใจกับวิธีการสอนดนตรีใน 3 รูปแบบคือ คาลโครช
ออร์ฟ และโคคาชซึ่งวิธีการของคาลโครช มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงออกและมีประสบการณ์ทาง
ดนตรี โดยใช้กิจกรรมทางด้านจังหวะเป็นสื่อ วิธีการของออร์ฟมุ่งเน้นกระบวนการทางความคิด
สร้างสรรค์และอิมโพรไวเซชันโดยใช้การเล่นเครื่องประกอบจังหวะ ส่วนวิธีการของโคคาชมุ่ง
พัฒนาความรู้ทางดนตรีโดยทั่วไป โดยใช้กิจกรรมทางการร้องเพลงเป็นหลัก จากหลักการและ
วิธีการทั้งสามที่แตกต่างกันนี้จึงเห็นได้ว่าพระเจนดุริยางค์ได้นำทั้งสามวิธีการมาเลือกและปรับปรุง
ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเรียนการสอนในเมืองไทยเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์
ดนตรีอย่างเต็มที่ (ฉรุฑ์ สุทนต์, 2535)

มนัส ปิติสานต์ได้เล่าถึงวิธีการเรียนการสอนของท่านพระเจนดังนี้
“สอนเบสิก คือให้ปรบมือ ตบดัก เป็นการแสดงออกเบื้องต้น สอนคอนเริ่ม
สมัคร พอสมัครมาก็ให้แสดงออกแล้วว่าทำได้ไหม ได้ยินเสียงเครื่องดนตรี แล้วปรบมือตาม
จังหวะได้ไหมถ้าทำได้ก็มีทักษะดีกว่าคนอื่น เขาว่าการฟังเสียงของเครื่องดนตรีแปลงเสียงออก
ตรงกับเครื่องดนตรีใหม่ เช่นคิดเปียโน แล้วถามว่าเสียงอะไร หรือให้ออกเสียงตามเปียโน ส่วน
การอิมโพรไวเซชัน (Improvisation) ใช้เปียโนเป็นเครื่องดนตรีในการสร้างแนวทำนองเพลง การ

นึกคิด เราเริ่มที่จะแสดงออกว่าเรามีความนึกคิดที่จะสร้างทำนองอะไรขึ้นมาสักทำนองหนึ่งเป็นทำนองเพลงต้องมีการสอนถ้าไม่สอนนักเรียนก็จะไม่สามารถสร้างทำนองเพลงขึ้นมาได้ เรียกว่าฝึนไม่เป็นจินตนาการไม่ได้ นอกนั้นก็มีการสอนร้องเพลงให้ถูกเสียง แล้วก็สอนจดโน้ตกัน ได้ยินเสียงต้องเขียนเป็นโน้ตออกมาได้หรือเห็นตัวโน้ตต้องออกเสียงได้ ตรงทั้งโน้ตตรงทั้งจังหวะ มีคนทำได้บ้างไม่ได้บ้าง ท้อไปบ้างหายไปบ้าง ปีแรกหายไปครึ่งหนึ่ง มีทั้งหมด 90 กว่าคน ตอนนี้อยู่เหลือมีชื่อเสียงอยู่จริง 10 คน (มนัส ปิติสานต์, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2541)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเรียนดนตรีนั้น ผู้เรียนต้องมีความสามารถเฉพาะตัว หรือที่เรียกว่าความถนัด มี استعدادเพราะต้องใช้การฟัง มีความจำดี ฉะนั้นก็จะจำเสียงไม่ได้ มีสมาธิเพราะต้องตั้งใจฟัง ฯลฯ

ซึ่งการที่ส่งฯ อารัมภีร ๆ สามารถผ่านหลักสูตรดนตรีมาได้คือถือว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน ดังที่กล่าวมา อีกทั้งอยู่ในสถาบันของทหาร จึงต้องมีระเบียบวินัยเพื่อฝึกฝนทักษะต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของนักดนตรีที่ดี

ส่วน ส่งฯ อารัมภีร ได้พูดถึงวิธีการสอนของพระเจนว่า “ท่านเปิดแผ่นเสียง แล้วเอาสกอร์มาดู ท่านสอนให้มองหน้าผู้หญิง แล้วกะว่าเสียงเค้าอยู่ตรงไหนของบรรทัด 5 เส้น คือท่านสอนให้มองบรรทัด 5 เส้น มองตัวโน้ต ให้ได้ยินเสียง พอได้ยินเสียงก็ให้จดโน้ต เขียน Melody (ทำนอง) ออกมา”

วิธีการสอนของพระเจนครุวิชญ์นี้ ก็สอดคล้องกับวิธีการสอนดนตรีในลักษณะสากลทั่วไป ใน 3 แบบ ซึ่งได้นำจุดเด่นๆ ของแต่ละวิธีมาใช้ในการสอนเพื่อมุ่งไปสู่การให้ประสบการณ์ดนตรี แก่ผู้เรียนโดยคำนึงถึงการพัฒนาแนวคิด และทักษะทางดนตรีวิธีการเรียนดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยส่งเสริมในด้านการเรียนดนตรีให้ส่งฯ อารัมภีร มีความคิดสร้างสรรค์ รู้หลักการเรื่องเสียง จังหวะ ทำให้มีทักษะและประสบการณ์ดนตรี ซึ่งเป็นประโยชน์ในการใช้สร้างผลงานในเวลาต่อมา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการสอนดนตรีทั้งสามนี้มีจุดมุ่งเน้นที่แตกต่างกัน ออกไป เพื่อช่วยให้ผู้เรียนดนตรีเรียนรู้ดนตรีได้อย่างเป็นขั้นตอน ทำให้วิธีการเรียนการสอนทั้งสามวิธีจึงแตกต่างกันออกไปด้วย

3.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นเป็นวิธีการเรียนที่สง่าใซ้อยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการฟังการซ้อมและแสดงสด ที่ไปฟังตามวังต่าง ๆ ไปว่าจะจะเป็นวังของขุนพรหม, วังเจ้าดารารัศมี, โรงละคร, โรงภาพยนตร์ซึ่งการฟังในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มและพัฒนาทักษะการฟังได้ดี เพราะปกติแล้วการแสดงสดหรือการซ้อมต้องมีการเล่นทั้งถูกและผิดทำให้ได้ฝึกใช้ทักษะในการแยกแยะเสียงทำให้มีความแม่นยำในการใช้จังหวะ ทำนอง และตัวโน้ตได้ดียิ่งขึ้น หรือการฟังโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนต์ ฯลฯ โดยฟังเพลงทุกรูปแบบ เพื่อช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ในการประพันธ์เพลง

นอกนั้นก็เป็นการเรียนรู้วิธีการทำงานจากการสังเกต จักถาม จากบุคคลที่เชี่ยวชาญในด้าน การประพันธ์เพลงเพื่อนำมาใช้กับงานของตนเอง เช่น สังเกตดูวิธีทำงานของพระเจนดุริยางค์ และขุนวิจิตรมาตรา ในขณะที่ไปปรับใช้ใกล้ชิด ซึ่งทำให้ สง่า อารัมภีร ได้วิธีจดโน้ตมา การศึกษาจากหนังสือก็เป็นอีกทางหนึ่งซึ่งช่วยในการพัฒนาด้านดนตรี จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังมี การฝึกหัดทักษะต่าง ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการเล่นดนตรี แต่งเพลง อ่านเขียนโน้ต อยู่เป็นประจำ ซึ่งเขาเคยบอกว่า “ตัวเรายังไม่เก่ง ยังต้องเรียนอยู่ตลอดเวลา เรียนอยู่เรื่อย ๆ ชื่อตำราอ่าน ดนตรีมี กลาสสิก, แจ๊ส, แบบตะวันตกออก เขอะเขอะ” (สง่า อารัมภีร, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2540)

ที่กล่าวมานี้ คือ การเรียนรู้ดนตรี ทั้งจากการเรียนการสอนที่เป็นระบบและการศึกษาดูด้วยตนเอง ซึ่งทำให้สง่า อารัมภีร มีความเข้าใจในโครงสร้างและรูปแบบของดนตรีจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานได้อย่างหลากหลาย เพราะมีความเข้าใจในสาระดนตรีอย่างแท้จริง

4. โอกาสในประสบการณ์ดนตรี 4 บทบาทคือ

- 4.1 การฟัง
- 4.2 การร้อง
- 4.3 การเล่น
- 4.4 การสร้างสรรค์

นำมาอธิบายประกอบกับขั้นตอนการพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลงของ
สง่า อารัมภีร ดังนี้

4.1 การมีประสบการณ์ทางดนตรีในฐานะผู้ฟัง

สำหรับบทบาทในการเป็นผู้ฟังดนตรีของ สง่า อารัมภีร นั้น ถือได้ว่าเป็น
ประสบการณ์ทางดนตรี ในระยะเริ่มต้นของการเรียนรู้ดนตรี ไม่ว่าจะโดยตรงหรืออ้อม ซึ่งวิธี
อยู่ถาวร นักแต่งเพลง ได้พูดถึงประสบการณ์ฟังของตนเองว่า “ตอนเด็กๆ บ้านอยู่ต่างจังหวัด
ฟังแต่เพลงวิทยุลูกทุ่ง ตอนนั้นยังไม่ค่อยรู้เรื่องดนตรีเท่าไร” จะเห็นว่าการฟังดนตรีนั้นเป็นบท
บาทเริ่มต้นของความสนใจในดนตรี ซึ่งผู้ที่สนใจดนตรีทุกคนจะต้องผ่านขั้นตอนการฟังนี้เพราะ
เป็นขั้นตอนที่ง่ายที่สุด ที่จะไปสู่ขั้นตอนการเล่นซึ่งจะต้องมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งเสริมแรงจูงใจ , ความ
ถนัด, ความสนใจ ฯลฯ แต่จะเป็นการฟังเพลงแบบไหนอย่างไรก็เป็นเรื่องประสบการณ์ดนตรีของ
แต่ละคนสำหรับการฟังดนตรีของ สง่า อารัมภีรนั้น ฟังทั้งเพลงไทย-สากล ในตอนเด็กๆ ที่เป็น
การสนใจฟังอย่างจริงจัง โดยการยืมฟังเป็นชั่วโมงและใช้ระยะเวลานานเป็นปี แสดงให้เห็นถึง
ความสนใจและมีสมาธิในการฟังซึ่งต่างจากเด็กในวัยเดียวกันอีกทั้งสภาพแวดล้อมก็มีส่วนต่อการ
ฝึกทักษะการฟัง คือรายล้อมไปด้วยดนตรี เพราะอยู่อาศัยใกล้วังบางขุนพรหมทำให้ได้ยินดนตรี
อยู่เสมอ ซึ่งเขาเล่าว่า “ตอนเช้าในวังแถววงเล่นเพลงคลาสสิกตั้งแต่ 10 โมงเช้าเป็นต้นไปพอเที่ยง
หยุดกินข้าว พอแถววงหยุดเล่นเพลงไทยก็เริ่มเล่นไปจนถึงค่ำ” จะเห็นว่าประสบการณ์ในด้านการ
ฟังของสง่า อารัมภีร นั้นได้มาจากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย, ความสนใจของตนเอง และบุคคล
รอบข้างที่สนับสนุน ประกอบกับความตั้งใจอดทนและมุ่งมั่น ฟังอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี
จึงสั่งสมประสบการณ์ฟังทำให้เกิดการพัฒนาด้านการฟังอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียง

หลายคน ได้พูดถึงประสบการณ์ฟังดนตรีว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นนักดนตรี หรือนักแต่งเพลง ซึ่งจะต้องฝึกด้วยการฟังดนตรีมากๆ หลายแนว เพื่อให้เห็นความแตกต่างและหลากหลายขององค์ประกอบดนตรีต่าง ๆ เป็นการสร้างสรรค์จินตนาการความคิด อารมณ์ เพื่อนำไปใช้คิดแปลงในงานของตน ซึ่งเป็นถึงสำคัญที่จะต้องศึกษาอยู่ตลอดเวลาของการเป็นนักประพันธ์เพลง เช่น สุทธิพงษ์ วัฒนจัง นักแต่งเพลงรุ่นใหม่ได้กล่าวถึงการฟังดนตรีของตนเองว่า

“การแต่งเพลงนั้นเราจะต้องเข้าใจองค์ประกอบของเพลงคือ เนื้อร้องทำนอง จังหวะ ว่าควรแต่งอย่างไรให้เหมาะสมเข้ากันได้ เราต้องรู้ว่าจะทำอย่างไรเวลาแต่งควรมีลักษณะเมโลดีอย่างไร การเข้าใจที่บอกได้มาจากการฟัง ฟังมาก ๆ ก็จะเข้าใจ หรือฟังมาก เพลงแบบเดียวกัน ก็จะรู้ว่าทำยังไง ฟังเพลงมาเยอะมากทุกแนวเลย ตั้งแต่ เพลงไทยเดิมประกอบละคร เพลงไทยสากล ลูกทุ่ง เพลงคลาสสิก เพลงป๊อป เพลงสากล ฯลฯ” (สุทธิพงษ์ วัฒนจัง, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2537)

ดังนั้นการฟังดนตรีจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเป็นนักแต่งเพลงเพราะยิ่งได้ฟังมากเท่าไร ก็จะยิ่งช่วยในการพัฒนาความสามารถในดนตรีเพิ่มมากขึ้น และข้อสำคัญต้องฟังอย่างมีสมาธิถึงจะได้รายละเอียดของบทเพลงนั้นอย่างครบถ้วนโดยผู้ที่จะเป็นนักประพันธ์เพลงได้ต้องเป็นผู้ฟังอย่างตั้งใจจริง ที่จำเป็นจะต้องฝึกฝนและพัฒนาการฟัง ซึ่งสง่า อารัมภีร์ ได้เสริมทักษะการเป็นผู้ฟังเป็นอย่างมากตั้งแต่เด็ก เริ่มตั้งแต่ ความตั้งใจ ได้แก่การมีสมาธิในการฟัง ซึ่งสง่า อารัมภีร์ ได้มีความสนใจและตั้งใจไปอินฟังริมวัง แต่ละครั่งใช้เวลาาน เขาเล่าว่า

“....ก็อินฝึกสมาธิที่วังบางขุนพรหม ความยากจนทำให้เป็นขึ้นมา อยากเรียนก็ไม่ได้เรียน ร้องไห้จนไม่มีน้ำตาร้อง ก็เข้าไปร้องมันฟังเพลงคิดว่า หิวไม่มีอะไรกิน ก็กินน้ำเปล่าๆ มองดูเขาซ้อมดนตรี คนครีกี่เข้ามาในหัวโดยไม่รู้ตัว สมาธิมันก็อยู่อย่างนี้ เห็นคนเขาเล่นเพลง เคี้ยวแครว เคี้ยวหมากฝรั่ง เราตั้งใจและสนใจฟัง สมาธิมันก็เกิด” (สง่า อารัมภีร์, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2540)

ความซ้ำซาก ได้แก่ การฟังบทเพลงหนึ่งซ้ำ ๆ กันหลายหน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเขาได้ฟังดนตรีอยู่ทุกวัน ฟังจนมีความคุ้นเคยแค่ได้ยินก็รู้แล้ว เขาบอกว่า “ได้ยินเสียง ก็นึกเพลงออกว่าเป็นทางนี้ทางนี้ พอเราเข้าเรียนก็จำได้รู้เลย” แสดงให้เห็นถึงความคุ้นเคยที่ทำให้การฟังมีความเข้าใจดีเพราะฟังอยู่ตลอดเวลา ในช่วงแรกพื้นฐานการฟังของเขายังอยู่ในระดับ ความรู้พื้นฐานทั่วไป เพราะเริ่มต้นมาจากการฟังแบบธรรมชาติ จนกระทั่ง สง่า อารัมภีร ได้เข้ามาเรียนดนตรีที่กองดุริยางค์ทหารอากาศ ซึ่งสมัยนั้นการเรียนดนตรีจะต้องเรียนในสถาบัน เช่น กองทัพบก เรือ อากาศ ตำรวจ หรือในสถานศึกษาต่าง ๆ ไม่แพร่หลายอย่างปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนตามหลักสากลซึ่งมีเนื้อหาวิชาที่แน่นแถมมีการฝึกที่จริงจัง เพราะจุดประสงค์เพื่อผลิตนักดนตรีให้สามารถปฏิบัติได้จริงและมีคุณภาพเพื่อประจำสถาบัน จึงทำให้ สง่า อารัมภีร ได้ฝึกทักษะทางการฟังอย่างมีระบบ อาทิ วิธีการคาดไตรช สอนให้รู้จักการเคลื่อนไหวทางจังหวะที่ดี วิธีการของออร์ฟ สอนเรื่องระดับเสียงของประโยค, คนตรี , ลักษณะของเสียงและคำตัวโน้ตต่างๆ วิธีการของโคคาชสอนการร้องเพลง ความถูกต้องในเรื่องระดับเสียงและการร้องโดยแสดงออกซึ่งอารมณ์ เป็นต้น การได้เรียนรู้สาระของดนตรีทำให้มีจุดมุ่งหมายในการฟัง เพื่ออะไร เช่น การฟังจังหวะ ระดับเสียง ทำนอง โน้ต เสียงประสาน ฯลฯ ซึ่งต่างจากการฟังตอนเริ่มแรกที่ฟังอย่างผ่านหูไม่รู้ถึงองค์ประกอบดนตรี อีกทั้งมีเพลงมากมายหลายแนวให้ฝึกทักษะการฟัง เช่น เพลงคลาสสิก เพลงสากล เพลงไทยสากล เพลงไทย ฯลฯ รวมกับการฝึกการฟังด้วยตนเองที่ฟังดนตรีตามสื่อต่างๆ ทำให้เห็นความแตกต่างของดนตรีสามารถแยกแยะความถูกต้องของเสียงได้ ซึ่งนำไปสู่ทักษะในการร้องของ สง่า อารัมภีร

4.2 การมีประสบการณ์ดนตรีในฐานะผู้ร้อง

ทักษะการร้องนี้ สง่า อารัมภีร ได้พัฒนามาจากการฟัง เมื่อฟังมาก ๆ เข้าก็สามารถที่จะร้องได้ซึ่ง สง่า อารัมภีร เล่าว่า “มีเพลงของพรานบุรุษเราก็ตอบเปิดฟัง ฟังบ่อยๆ ก็เข้าหัวร้องได้เอง” (สง่า อารัมภีร, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2540) แสดงให้เห็นถึงความถนัด และความจำ ที่สามารถร้องและจำทำนองได้จากการฝึกด้วยตนเองจากเครื่องเล่นจานเสียง ซึ่งประสบการณ์ในการร้องเพลงก็สามารถนำมาช่วยในการประพันธ์เพลงได้แต่ก็ไม่จำเป็นเท่าการฟัง

เพลง ซึ่งวิรัช อยู่ถาวร ได้พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “การฟังเพลงทุกอย่างช่วยในการแต่งเพลง แต่ไม่จำเป็นที่นักแต่งเพลงต้องร้องเพลงได้เพียงแต่สามารถอธิบายให้ใครๆ รู้ว่าลักษณะเพลง เป็นอย่างไร ไม่ถึงกับต้องร้องเพลงได้อย่างน้อยคงต้องฮัมเพลงได้ก็สามารถแต่งเพลงได้” (วิรัช อยู่ถาวร, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2541) แสดงให้เห็นว่านักแต่งเพลงนั้นไม่จำเป็นที่จะร้องเพลงเป็นก็สามารถแต่งเพลงได้ แต่ถ้าร้องได้ก็จะเป็นการดีเพราะการแต่งเพลงนั้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการผลิตเพลงเพียงแต่สามารถอธิบายลักษณะอารมณ์ความหมายของเพลงให้ผู้ที่จะนำเพลงไปผลิตต่อให้เข้าใจก็เป็นอันเสร็จหน้าที่ของนักแต่งเพลง จึงไม่จำเป็นที่นักแต่งเพลงจะต้องร้องเพลงเป็น แต่ถ้ามีทักษะนี้อยู่ก็จะช่วยให้การแต่งเพลงดียิ่งขึ้นคือจะรู้จักระดับเสียง การใส่เนื้อร้องให้กลมกลืนกัน ฯลฯ จะเห็นว่าพัฒนาการร้องของสง่า อารัมภีร นั้นพัฒนาจากการร้องแบบธรรมชาติก่อน ส่วนทักษะการร้องอย่างเป็นระบบของสง่า อารัมภีร ก็ได้มีการเขียนในหลักสูตรที่กองดุริยางค์คือ การสอนร้องเพลงให้ถูกเสียงไม่เพี้ยน ถูกต้องในระดับเสียงบันไดเมเจอร์ไมเนอร์ และการร้องโดยแสดงออกถึงอารมณ์ ซึ่งทักษะการร้องที่ สง่า ได้เขียนมานี้มีส่วนในการสร้างสรรค์ผลงานให้เหมาะสมกับอารมณ์ และลีลาในน้ำเสียงของนักร้องแต่ละคนทำให้ผลงานเพลงของสง่า อารัมภีร มีความไพเราะและเข้าถึงอารมณ์ได้อย่างน่าฟัง เช่น แนวเพลงเศร้าคร่ำครวญก็จะให้รวงทอง ทองลั่นทม สุเทพ วงศ์กำแหง ขับร้องเพราะมีการร้องแบบใช้เสียงพริ้วหวานเสียงแบบนี้เหมาะสำหรับสร้างบรรยากาศแห่งความเศร้าการคร่ำครวญ เช่น เพลงเศร้าใจ เสียสละรัก ผมน้อยใจ เป็นต้น ถ้าเป็นแนวออกหัก ก็จะให้ธานินทร์ อินทรเทพ ขับร้องเพราะมีการร้องแบบให้เสียงหนักหน่วง ไม่พริ้ว ไม่แข็ง เน้นเสียงได้หนักหน่วงมากและใช้คลื่นเสียงสะท้อนถึงทรวงสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกกระทบขมขื่น ความซอกซำก้ำกั้นและความรู้สึก ประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี เช่น เพลง ขอโทษ ไหนเธอว่ารักที่ ใจรักของนักร้อง เป็นต้น (นิทาพรพรณ ตาปนา-นนท์, 2531)

4.3 การมีประสบการณ์ดนตรีในฐานะผู้เล่นดนตรี

ทักษะการเล่นดนตรีนี้ ทำให้เขาได้สวมบทบาทเป็นนักดนตรีโดยเริ่มจากการเห็นผู้อื่นเล่นก็อยากเล่นบ้างเลยฝึกหัดด้วยตนเอง โดยการใช้การฟังทำนอง จดจำทำนองต่างๆ จนเมื่อมีโอกาสก็สามารถเล่นได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่นตอนที่รับราชการทหารที่ลพบุรีซึ่งสามารถเป่าปี่ให้ลูกเล่นได้ แสดงให้เห็นถึงความถนัดและพรสวรรค์ซึ่งเป็นความสามารถในการเรียนรู้และความสามารถทางด้านดนตรีของ สง่า อารัมภีร ที่สามารถเป่าปี่ได้โดยการหัดเป่าเองโดยจำทำนองเพลงและทำทางการรำประกอบ ซึ่งถ้าเป็นบุคคลที่ไม่มีความถนัดและพรสวรรค์ทางด้านนี้คงจะทำได้ยาก โดยก่อนหน้านี้ก็หัดเป่าขลุ่ยด้วยตนเองมาก่อนจนได้มีโอกาสมาศึกษาดนตรีอย่างจริงจังที่ กองดุริยางค์ทหารอากาศจึงได้เรียนทฤษฎีดนตรีการรู้จักและอ่านโน้ต การประสานเสียง การเล่นดนตรี การแต่งเพลง เป็นต้น ซึ่งตอนที่เรียนดนตรีนั้นเครื่องดนตรีชิ้นแรกคือหัดปี่กับฟู้ดและไวโอลิน เพราะสง่า อารัมภีร มีริมฝีปากบาง และนิ้วเรียวยาว จึงเหมาะกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าคือปี่และฟู้ด ประเภทเครื่องดีดคือเปียโน ประเภทเครื่องสีคือ ไวโอลิน

สำหรับการเลือกเครื่องดนตรีมาหัดเล่นนั้นจะต้องมีการเลือกให้เหมาะสมกับบุคคล ซึ่งวิรัช อยู่ถาวร นักดนตรีและนักแต่งเพลงได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การเลือกเล่นดนตรีต้องดูลักษณะของเครื่องดนตรีให้เหมาะกับบุคคล เช่น ถ้าเปียโน มีนิ้วยาวก็ได้เปรียบคือจับขั้นดูได้กว้างๆ หรือเครื่องเป่าทรมเปิดต้องมี ริมฝีปากพอประมาณ ถ้ากว้างมากเกินไปเป่าทรมเปิด ไม่ได้ เพราะปากที่เป่าทรมเปิดมันเล็ก ถ้าปากกว้างสมมันจะออกลมมากเกินไป บังคับปากไม่ได้ดี แต่จะเป่าทรมโยนได้ นอกจากนั้นก็ดูลักษณะพิเศษอื่นประกอบ เช่น ฟัน เป็นต้น ดังที่กล่าวมาจึงทำให้สง่า อารัมภีรมีทักษะในการเล่นดนตรีได้หลายอย่าง ที่เรียนในโรงเรียนคือ ปี่ ฟู้ด ไวโอลิน และที่เรียนด้วยตนเองคือ เปียโน โดยใช้วิธีซักถามผู้รู้ให้สอนบ้าง และมาฝึกฝนด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ นอกจากนั้นยังมีเครื่องดนตรีอื่นที่ใช้วิธีศึกษาด้วยตนเอง เช่น แอ็คคอร์เดียน เป็นต้น ซึ่งทักษะการเล่นนั้นก็ได้รับและฝึกฝน ในระหว่างที่เรียนอยู่ที่กองดุริยางค์ทหารอากาศนั่นเอง จากเริ่มต้นการเป็นผู้ฟัง พัฒนามาเป็นนักร้อง และนักดนตรี ความสามารถทางดนตรีของ สง่า อารัมภีร ได้พัฒนาก้าวหน้าเป็นลำดับ โดยเริ่มจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติ

ด้วยตนเองก่อนจนมีโอากสมาธิ เป็นระบบในทุกขั้นตอนเขาจึงสามารถเรียนดนตรีได้ดี เพราะ เข้าใจโครงสร้างรูปแบบและเนื้อหาของดนตรีได้อย่างลึกซึ้งรวดเร็วเพราะการเรียนทฤษฎีดนตรีต่างๆ ประกอบกับมีปัจจัยส่งเสริมที่เอื้อต่อการเรียนดนตรี โดยเฉพาะ คุณสมบัติส่วนตัวของ สง่า อารัมภีร ดังที่กล่าวไว้ เช่น

1. ความสนใจ ความชอบในดนตรี
2. ความถนัดโดยธรรมชาติ
3. ความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียร
4. ความจำดี

ฯลฯ

ปัจจัยที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนดนตรีได้ดี ที่มีอยู่ในตัวของ สง่า อารัมภีร ดังที่กล่าวมา จึงทำให้เขาสามารถพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวให้แสดงออกมาได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การร้อง เล่นดนตรี จนถึงการเป็นนักประพันธ์เพลงในขั้นต่อไป

4.4 การมีประสบการณ์ในด้านการสร้างสรรค์

ทักษะในการสร้างสรรค์ คือการฝึกฝนให้มีจินตนาการในการแต่งเติมดนตรีตามความรู้สึกรของตนเอง นั่นก็คือสอนให้เป็นคนมีจินตนาการซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่นักแต่งเพลงควรมีอยู่ในตัว นักแต่งเพลงจะต้องมีทักษะในการอ่านโน้ต เข้าใจการวางโน้ต รู้จักตัวโน้ต ฯลฯ ซึ่งในการเรียนการสอนในขั้นตอนนี้จะฝึกให้มีการอิมโพรไวเซชัน (Impvovisation) คือ การสร้างแนวทางการทำนองเพลง การนึกคิดสอนให้มีจินตนาการหรือฝันให้เป็นนั่นเอง ต้องมีการสอนมิฉะนั้นก็จะไม่สามารถคิดทำนองเพลงขึ้นมาได้ ซึ่ง สง่า อารัมภีร มาได้ทักษะการสร้างสรรค์ ก็ต่อเมื่อมาเรียนที่ครูช่างภัททวารอากาศ จึงนำมาใช้กับผลงานของตนเอง ซึ่งตามหลักการแต่งเพลง สิ่งสำคัญที่มีส่วนทำให้ผลงานของนักประพันธ์เพลงแต่ละคนแตกต่างกันก็คือ แรงบันดาลใจ และจินตนาการสร้างสรรค์ ซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในขณะนั้นมักจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ อารมณ์ และประสบการณ์ของนักประพันธ์เพลงแต่ละคน เพื่อที่จะนำมาใช้ในการแต่งเพลง ในกรณีของสง่า อารัมภีร นั้น แรงบันดาลใจที่มีที่มาอยู่ 2 แบบ

4.4.1 เกิดตามธรรมชาติ คือ เกิดขึ้นมาเองโดยแปรประสพการณ์ส่วนตัวเช่น ความเสียใจส่วนตัวให้ออกมาเป็นผลงาน ในหลาย ๆบทเพลง อาทิ เสียสละรัก พงษ์นี้ เมื่อวานนี้ รักคนที่เขารักเรามากกว่า ฯลฯ

4.4.2 สร้างขึ้นมาเองจากประสพการณ์ โดยไม่ต้องรอให้เกิดเหตุการณ์ แต่สามารถสร้างขึ้นมาเอง แต่การจะสร้างบรรยากาศขึ้นมาได้นั้น จะต้องมาจากการสังมประสพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสง่า อารัมภีร ได้ใช้วิธีหลายวิธี เช่น การอ่านหนังสือ ท่องเที่ยว ถ่ายรูป คัดมเหล้า อันเป็นงานอดิเรกที่เขาทำอยู่เป็นประจำ ที่เปรียบเสมือนแหล่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ในงาน หมายความว่าไม่ว่า สง่า อารัมภีร จะเลือกทำอะไร แม้แต่กับงานอดิเรกก็มีส่วนสัมพันธ์กับงานดนตรี แสดงให้เห็นถึงความมีจิตใจจดจ่ออยู่ที่ดนตรีเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริงซึ่งเขาบอกว่า “การแต่งเพลงจะไปให้ถึงที่ที่ต้องการแต่งเช่น แต่งเพลงแม่น้ำก็ไปนอนริมๆ แม่น้ำ เพราะน้ำแต่ละแม่น้ำ เสียงไม่เหมือนกันหรอก บางครั้งก็ถ่ายรูปมาคิดเป็นจินตนาการ” (สง่า อารัมภีร, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2540) เป็นวิธีการสร้างจินตนาการวิธีหนึ่งของศิลปินนักแต่งเพลงที่จะใช้หูฟังซึ่งถ้าเป็นจิตรกรอาจจะไปเพื่อดูภาพ แต่นักแต่งเพลงไปเพื่อฟัง และเมื่อไม่สามารถไปได้ก็ใช้วิธีถ่ายรูปมาคิดเป็นจินตนาการ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีอารมณ์อ่อนไหวละเอียดอ่อนสร้างสรรค์ และทำให้สง่า อารัมภีร พบว่าการสร้างสรรค์ผลงานมีความน่าสนใจกว่าการเล่นดนตรี เพราะการแต่งเพลงนั้นสามารถแสดงออกถึงความคิดและอารมณ์ได้ในบทเพลงตามแต่นักประพันธ์ จะต้องการให้เป็นไปในแนวใดและจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าอาจจะเป็นเพราะความที่เป็นคนเก็บความรู้สึกและมีอารมณ์อยู่ในตัวเองมากประกอบกับมีอุปนิสัยเฉียบเฉยไม่ค่อยช่างพูด จึงอาจอยากสะท้อนความนึกคิดจินตนาการความรู้สึกของตนเองออกมา ซึ่งจะมีวิธีใดดีกว่าการสื่อสารทางเสียงดนตรี จึงทำให้เปลี่ยนจากการเป็นนักดนตรีมาเป็นนักแต่งเพลง ซึ่งเป็นผลดีต่อการสร้างสรรค์ผลงาน เพราะจะสามารถแต่งเพลงที่เข้าถึงอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

5. การที่มีโอกาสทำงานในวิชาชีพทางด้านดนตรี เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีรให้มีการพัฒนาความสามารถด้านดนตรีเป็นที่ยอมรับของวงการเข้าสู่การเป็นมืออาชีพไม่ใช่สมัครเล่น คือการได้ศึกษาคติและร่วมงานกับผู้ที่เชี่ยวชาญ

ทางดนตรี ซึ่งถือเป็นบรมครูในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็นพระเจนดุริยางค์ ขุนวิจิตรมาตรา ครูโพธิ์ ศานติกุล และอีกหลายท่าน ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมอย่างมากมาเป็นประสบการณ์ที่ช่วยฝึกทักษะทางด้านดนตรีจนมีความรู้มากขึ้นตามลำดับ และยึดอาชีพนักแต่งเพลงมาจนทุกวันนี้

สรุปได้ว่าการพัฒนาความสามารถด้านการประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร์นั้น มีปัจจัยที่ส่งเสริมคือ

1. ปัจจัยแวดล้อม ซึ่งเป็นเพียงเงื่อนไขที่เอื้อต่อการเรียนดนตรี
2. คุณสมบัติส่วนตัว ที่เหมาะกับการเรียนดนตรี
3. โอกาสในการเรียนรู้ดนตรี
4. การมีประสบการณ์ดนตรี 4 บทบาท คือ ฟัง, ร้อง, เล่น, สร้างสรรค์
5. โอกาสในการทำงานในวิชาชีพด้านดนตรี

ซึ่งปัจจัยทั้ง 5 ข้อนี้ ได้หล่อหลอมและทำให้เห็นถึงการพัฒนาความสามารถในการเป็นนักประพันธ์เพลงของสง่า อารัมภีร์ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ความสามารถในการสร้างผลงานในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย